

Activitate de învățare

Libertatea care s-a preschimbat într-o tragedie

Autori	Levan Bukia, școala nr. 87, Tbilisi, Georgia Lela Kakashvili, școala nr. 9, Gori, Georgia Ekaterine Maisuradze, școala nr. 12, Gori; școala nr. 133, Tbilisi, Georgia Tamuna Macharashvili, școala nr. 77, Tbilisi, Georgia Giorgi Labadze, Școala Internațională Americană „Progress”, Tbilisi, Georgia
Vârsta	17-18 ani
Timp	90 de minute
Întrebarea-cheie	În ce mod evenimentele din 1991-1992 din Tbilisi își păstrează relevanța pentru noi?

Lovitura georgiană de stat a avut loc în Georgia în 1991-1992. În cadrul acestei activități de învățare, elevii vor citi relatări despre conflict din perspectivele progubernamentale și ale opoziției, precum și relatări ale populației de rând, martoră a acelor evenimente. Lucrând atât individual, cât și în grup, ei vor citi și vor analiza sursele istorice, folosind diverse metode, care îi vor ajuta să înțeleagă nu doar esența evenimentelor, ci și cauzele și consecințele conflictului. Elevii vor discuta despre schimbările axiologice din societate ca urmare a conflictului și vor aprecia modul în care războiul a afectat și continuă să afecteze societatea georgiană de astăzi.

Obiectivele activității

Elevii vor fi capabili:

- Să compare mărturiile contrastante ale oamenilor de rând din Tbilisi pe durata conflictului.
- Să analizeze sursele istorice, identificând consecințele-cheie ale războiului asupra societății georgiene.
- Să folosească diferite tipuri de surse istorice și perspective multiple, pentru a-și justifica opiniile și pozițiile cu privire la evenimentele istorice.
- Să discute despre valorile care s-au modificat și care au fost stabilite în societatea georgiană ca urmare a conflictului.

Activități

Etapa I

Brainstorming

10 minute

Scopul activității este de a stimula interesul elevilor pentru tema lecției. Profesorul le arată elevilor un reportaj de știri din 1991¹ (vezi transcrierea din Anexa I) precum și harta centrului orașului Tbilisi pe Google Maps², explicându-le că conflictul s-a limitat la bulevardul Rustaveli și străzile adiacente. Pentru a oferi mai mult context istoric, în funcție de nevoile clasei, elevilor li se pot prezenta și reperele cronologice ale Războiului din Tbilisi (vezi Anexa IV).

Ulterior, elevii vor răspunde la următoarele întrebări:

- Cum a afectat conflictul populația civilă din Tbilisi?
- Cât de mare credeți că a fost anvergura evenimentului?
- Conform hărții și videoclipului, ce cartiere și străzi din Tbilisi au fost afectate de conflict?

Etapa a II-a

Analiza surselor

45 minute

Scopul acestei activități este ca elevii să analizeze diferite interpretări ale conflictului și să le compare între ele, pentru a forma o viziune multiplă asupra problemei.

Elevii sunt împărțiți în trei grupuri. Grupul I analizează sursele susținătorilor guvernului, grupul al II-lea analizează opiniile susținătorilor opoziției, iar grupul al III-lea analizează viziunile martorilor oculari (a se vedea Anexa II pentru setul de surse). Elevii trebuie să răspundă la întrebările atribuite grupului lor. După 20 de minute, fiecare grup își prezintă, pe scurt, activitatea și constatările (5 minute per grup).

1

Vezi „ABC News 24.12.1991 | Tbilisi, Georgia” pe YouTube: https://youtu.be/Mg5dIAecq0g?si=y6ZT-JeBjCD_hSwaF, accesat la 14 februarie 2024.

2

Vezi bulevardul Shota Rustaveli pe Google Maps: <https://maps.app.goo.gl/6QBZ8SYjncf7m5rv9>

Grupul 1

- Potrivit surselor, cum evaluează președintele Gamsahurdia acțiunile opoziției?
- Ce a determinat societatea georgiană să se divizeze în două? Cum explică susținătorii guvernului acest fenomen?
- Cum au apreciat susținătorii guvernului conflictul civil?
- Ce soluție au văzut aceștia?

Grupul 2

- Cum au văzut susținătorii opoziției conflictul civil? Care au fost, în opinia lor, motivele din spatele acestuia?
- În opinia lor, care va fi rezultatul acestei confruntări? Ce soluție au propus ei?
- Care a fost principala acuzație adusă guvernului de către opoziție?
- În opinia voastră, argumentele opoziției au fost suficiente pentru o confruntare armată?

Grupul 3

- Cum evaluează martorii oculari evenimentele din 1991-1992?
- Care sunt valorile comune despre care vorbesc personalitățile publice la câțiva ani după conflict?
- Ce ne pot învăța aceste evenimente? Ce putem concludiona în baza surselor?
- În opinia voastră, conflictul ar fi putut fi evitat sau era inevitabil?

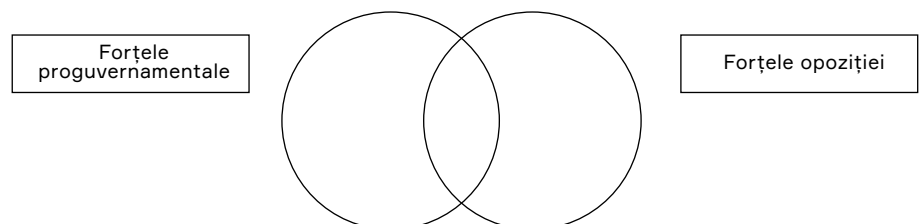
Etapa a III-a

Diagrama Venn

10 minute

După prezentarea activității grupurilor, clasa completează diagrama Venn. Pe o parte a diagramei Venn, se notează două-trei opinii ale susținătorilor guvernului, adică argumente care se opun acțiunii militare; pe cealaltă parte, două-trei poziții ale susținătorilor opoziției, care justifică acțiunea militară. În centru se notează opiniile comune ale părților cu privire la eveniment. Diagrama va ajuta la compararea pozițiilor părților implicate în conflict.

Etapa a IV-a

Analiza prezentării Războiului Civil în manualele școlare georgiene

15 minute

Elevii trebuie să citească individual extrasele din manualele școlare georgiene (vezi Anexa III) și să separe faptele de opinii (subliniindu-le cu diferite culori). După 10 minute, vor discuta în grupuri mici care dintre texte este părtinitor și de ce.

Etapa a V-a

Discuția

20 minute

În clasă, elevii vor discuta, răspunzând la următoarele întrebări:

- Cum poate societatea să pășească spre reconciliere?
- Din sursele studiate în etapa a II-a, credeți că este posibilă o reconciliere în Georgia în contextul loviturii de stat? Explicați de ce (nu).
- În ce mod evenimentele din 1991-1992 își păstrează relevanța pentru noi?

Evaluarea (tema pentru acasă)

Elevii trebuie să schițeze o statuie sau un monument care să simbolizeze reconcilierea societății divizate în timpul loviturii de stat. Elevii pot prezenta sarcina virtual sau sub forma unui model, sau desen și ar trebui să se gândească și să răspundă la următoarele întrebări:

- Ce nume ai da monumentului?
- Care este simbolismul monumentului?
- Cum va deveni acesta un simbol al reconcilierii?

Dicționar

Puciul din august – o încercare eşuată de a-l înlătura pe Mihail Gorbaciov din funcția de președinte al URSS la 19 august 1991 și de a menține integritatea teritorială a Uniunii Sovietice.

Adăpost blindat – structură puternică, care îi apără pe soldați de focul de artilerie și de mortar.

Gardist – membru al Gărzii Naționale Georgiene care a luptat de partea forțelor de opoziție în timpul Războiului de la Tbilisi. Ca și restul țării, și Garda Națională a fost divizată în timpul conflictului.

Mtatsminda – stradă și cartier în Tbilisi.

Mișcarea Națională – mișcare disidentă georgiană din a doua jumătate a secolului XX, ale cărei obiective erau ieșirea Georgiei din Uniunea Sovietică și obținerea independenței.

Bulevardul Rustaveli – strada principală din Tbilisi.

Zviadist – nume dat adeptilor președintelui Zviad Gamsahurdia.

Lista personalităților

Beria, Lavrenti (1899-1953) – șef al NKVD sub Stalin, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. A participat activ la epurările în masă, începând cu anii 1930.

Gamsahurdia, Zviad (1939-1993) – primul președinte al Georgiei (1991-1992). La sfârșitul anului 1989, a contribuit foarte mult la implementarea primelor alegeri pluripartite din URSS și a murit în circumstanțe misterioase la 31 decembrie 1993. Uneori cunoscut sub numele de „Zviadi”.

Ioseliani, Jaba (1926-2003) – membru al Consiliului Militar care a condus Georgia de la 6 ianuarie până la 10 martie 1992, când a fost înlocuit de Consiliul de Stat condus de Eduard Șevardnadze. Întemnițarea lui Ioseliani în 1991 a dus la protestele din 2 septembrie (vezi Anexa IV).

Kitovani, Tengiz (1938-2023) – membru al Consiliului Militar care a condus Georgia de la 6 ianuarie până la 10 martie 1992, când a fost înlocuit de Consiliul de Stat condus de Eduard Șevardnadze.

Ordjonikidze, Sergo (1886-1937) – revoluționar bolșevic angajat în propaganda revoluționară în rândul muncitorilor din Tbilisi. El a participat activ la Revoluția din octombrie din 1917 și la invaziile bolșevice din Caucaz în timpul războiului civil rus, care a dus, în cele din urmă, la cucerirea Republicilor Caucaziene Armenia, Azerbaidjan și Georgia de către URSS. Drept urmare, el este văzut ca un trădător al Georgiei.

Sigua, Tengiz (1934-2020) – membru al Consiliului Militar care a condus Georgia de la 6 ianuarie până la 10 martie 1992, când a fost înlocuit de Consiliul de Stat condus de Eduard Șevardnadze, în timpul căruia a devenit prim-ministru.

Șevardnadze, Eduard (1928-2014) – Ministru sovietic al Afacerilor Externe din 1985-1990. A condus guvernul georgian în timpul războiului civil și a fost președinte al Georgiei în perioada 1995-2003. Sub conducerea sa, Georgia s-a alăturat Comunității Statelor Independente.

Transcrierea videoului

Sursa: ABC News (1991)
'Tbilisi, Georgia', 24 decembrie, https://youtu.be/Mg5dlAecq0g?si=y6ZTJe-BjCD_hSwaF, accesat la 6 februarie 2024.

„În Georgia sovietică, în timp ce forțele rebele bombardau clădirea Parlamentului în efortul lor continuu de a-l înlătura pe liderul ales democratic al republicii, președintele Gamsahurdia făcea apel la Occident pentru ajutor în lupta împotriva celor pe care el îi numea „teroriști”. Cel puțin 30 de oameni sunt morți, iar peste 250 sunt răniți. Sheila Kast se află în capitala Tbilisi.

Rebelii folosesc orice tip de arme pe care le pot căpăta, pentru a ataca ceea ce a devenit „buncărul” președintelui Gamsahurdia. Folosesc totul, de la AK-47 până la puști mici și pistoale scoase din vehiculele blindate de transport de trupe. Rebelii sunt bine aprovizionați cu muniție. Rafalele acestora sunt necruțătoare, iar răspunsul trupelor susținătorilor președintelui nu este decât sporadic. Zona cartierului general, improvizat de rebeli în clădirea unui hotel situat vizavi de sediul Guvernului, a devenit pământul nimănui.

Lupta pentru putere se dă însă doar în zona bulevardului central. În restul orașului, precum și în restul republicii, viața este obișnuită. Locuitorii din Tbilisi privesc bombardamentele cu uimire detașată. Marea majoritate a votat pentru Gamsahurdia în alegerile libere din luna mai a anului trecut și mulți nu sunt de acord cu acuzația opoziției, că el a devenit dictator. Doar câteva sute de oameni au luat armele în mâini de partea ambelor părți.

„Este un puci, nu un război civil... Încă nu.” Dar locuitorii se tem că tensiunile ar putea degenera într-un război civil. Ambele părți implicate în conflict și-au dorit independența față de statul sovietic, dar acum nu există niciun semn de depășire a acestui impas dintre forțele prezidențiale, care susțin că guvernarea autoritară este singura modalitate de a instaura o nouă democrație, și rebeli, care percep această democrație ca pe o forță ostilă libertății lor.”

Setul de surse

Grupul 1 Susținătorii guvernării

Sursa A

Georgienii de pe diferite părți ale baricadelor

„Lângă Casa Guvernului – aici continuă mitingurile și alte acțiuni pentru protejarea președintelui. E un flux continuu de muncitori din diferite regiuni ale republicii; vin muncitori din diverse fabrici din oraș... „Suntem aici ca să ne apărăm președintele!” ne-a spus Robert Ugulava. „De cine... de georgieni?” I-am întrebat. „Și Ordjonikidze, și Beria erau georgieni, dar nu-ți amintești ce-au făcut?” „Oponenții voștri sunt precum Beria și Ordjonikidze?” „Nu știu asta, dar când Georgia este la un pas de independență, orice acțiune îndreptată împotriva președintelui este asemănătoare cu acțiunile lui Ordjonikidze.” Eter Mchedliani, jurnalist, a spus: „Ne susținem președintele; îl susținem, nu îl apărăm. Zviad Gamsahurdia nu are nevoie de apărarea noastră, noi apărăm viitorul Georgiei.”

Sursa: Kandelaki, E. (1991) „Georgienii de pe diferite părți ale baricadelor”. *Akhalgazrda Iverieli*, 21 septembrie, nr. 107-108, p. 5.

Sursa B

„Democrația nu este anarhie”

„Oare referendumul nu a fost organizat pentru a restabili independența Georgiei? Președintele a primit o mare majoritate a votului popular: oare asta, ca să nu mai vorbim de publicarea în ziarele de opoziție a unor articole care critică guvernul, nu reprezintă un pas către o democrație reală? Cât despre președintele Republicii, evenimentele din septembrie au dovedit, încă o dată, că el este prea liberal. Ei bine, ce șef de stat ar tolera o asemenea manifestare din partea opoziției înarmate? În același timp, catalogarea lui Gamsahurdia drept dictator în ochii comunității internaționale nu va aduce rezultate bune nici opoziției, nici Georgiei în general.”

Sursa: Todua, T. (1991) „Democrația nu este anarhie”. *Akhalgazrda Iverieli*, 5 octombrie, nr. 113-114, p. 4.

„În ultimele zile, un grup de trei sute de alegători (colectarea semnăturilor continuă) a cerut constant președintelui Georgiei, prin intermediul presei și a televiziunii, să dizolve imediat parlamentul și să instituie republica prezidențială. „Susțineți această cauză sau nu?”, am întrebat. Gela Roinishvili, medic, a răspuns: „Cred că Zviad Gamsahurdia, chiar și după ce a preluat puterea deplină, nu va uita principalul lucru: soarta Georgiei va depinde direct de tot ce face el. Și, indiferent ce spun alții, Zviad iubește Georgia mai mult decât oricine.”

Sursa: *Akhalgazrda Iverieli* (1991), 12 octombrie, nr. 115-117, p. 5.

„Pe 7 septembrie, la ora cinci seara, pe bulevardul Rustaveli, în fața Casei Guvernului, a avut loc un miting consistent... Președintele republicii Zviad Gamsahurdia a ținut un discurs. În adresarea sa, el a spus că destabilizarea politică din Georgia este cauzată de forțele ostile, care sunt controlate de Moscova. Moscova nu vrea independența și libertatea Georgiei și încearcă să împiedice recunoașterea sa internațională în toate modurile posibile. „Trădătorii și dușmanii de aici dau apă la moara inamicului”, a declarat președintele. El le-a cerut protestatarilor din toată Georgia să lupte fără încetare și să distrugă inamicii și trădătorii Georgiei.”

Sursa: Koridze, T. (1991) „Mitingurile continuă, tensiunea crește”. *Droni*, 13 septembrie, nr. 35 (51), p. 1.

Grupul 2 Susținătorii opoziției

Sursa A

„Georgienii de pe diferite părți ale baricadelor”

Sursa: Kandelaki, E. (1991)
„Georgienii de pe diferite părți ale baricadelor”.
Akhalgazrda Iverieli,
21 septembrie, nr. 107-108,
p. 5.

„Tatăl meu a fost crescut cu cântece despre Stalin și Beria. Nu vreau ca nepoții mei să crească cu Zviadi, asta ar demonstra încă o dată natura noastră de sclavi. Voi fi întotdeauna extrem de mândru de Zviad Gamsahurdia, care a făcut lucruri importante pentru Georgia și poporul georgian. A făcut o treabă minunată, demolând sistemul comunist, dar un demolator bun nu este întotdeauna un constructor bun.”

Sursa B

Piața Republicii, 27 decembrie 1991

Sursa: Kiziria, D. (2018)
Puciul. Tbilisi: Artanuj Press,
p. 100.

„Știți, am ajuns într-un punct în care problema nu va mai fi rezolvată prin negocieri politice și alte asemenea mijloace pașnice. Singura cale de a o rezolva, de a-i pune capăt, este prin arme. Zviad Gamsahurdia nu își va da demisia de bunăvoie. Toate mijloacele au fost deja epuizate: lupta pașnică, diplomatică sau, dacă doriți, de opoziție: epuizată.” – Cetățean anonim

---

Sursa C

„Mitingurile continuă, tensiunea crește”

Sursa: Koridze, T. (1991)
„Mitingurile continuă, tensiunea crește”. *Droni*,
13 septembrie, nr. 35 (51),
p. 1.

„Pe 7 septembrie, pe bulevardul Rustaveli, în fața Institutului Teatral [actualmente Institutul de Stat de Teatru și Film] a avut loc un miting organizat la inițiativa Partidului Național Democrat din Georgia. Participanții au condamnat acțiunile guvernului și au cerut demisia președintelui Gamsahurdia, pe motiv că el conduce Georgia către dictatură și totalitarism, menționând că, atâta timp cât guvernul georgian va implementa politici antidemocratice, antinaționale, Georgia nu va merita recunoașterea internațională.”

Sursa D

Stagnarea politică

Ca și restul țării, Garda Națională a Georgiei s-a împărțit în două tabere în timpul conflictului: fracțiunea pro-președinte și opoziția pro-Kitovani, care staționa lângă Departamentul Teleradio de Stat.

„Taberele opuse au propriile chestiuni „tabu”, a căror reconsiderare, cel puțin deocamdată, exclude automat orice negociere. Pentru autorități, aceasta este solicitarea demisiei președintelui, în timp ce pentru opoziție este dezarmarea gardiștilor staționați în apropierea clădirii Departamentului Teleradio de Stat [actualul Radiodifuzor

Public Georgian]. În opinia gardiștilor, dezarmarea lor ar fi urmată, fără îndoială, de represiuni. Mai mult, aceștia susțin că ei, nu trupele care îl susțin pe Președinte, sunt adevărata Gardă Națională. Prin urmare, înaintarea acestor solicitări este o pierdere de timp.”

Sursa E

Declarația Partidului Independenței Naționale din Georgia cu privire la situația din țară

„[...] ținând cont de faptul că în Georgia a fost instituit un regim autoritar-dictatorial, construit pe imoralitate și ură universală, sub forma guvernului criminal al lui Zviad Gamsahurdia, ... ținând cont de faptul că Georgia încă se confruntă cu o agresiune din partea Imperiului Sovietic Rus, care a anexat-o și continuă să o ocupe, ... ținând cont de faptul că la 2 septembrie 1991 guvernul a înăbușit în mod barbar o demonstrație pașnică și a deschis focul asupra manifestațiilor, comițând astfel o crimă împotriva propriului popor, ...având în vedere toate acestea, Partidul Independenței Naționale din Georgia, în semn de protest față de nedreptatea generală care predomină în Georgia, începe o grevă politică pașnică, pe o perioadă nedeterminată, cu următoarele cereri:

1. Demisia lui Zviad Gamsahurdia din funcția de președinte și desființarea instituției președinției înainte de declararea oficială a independenței Georgiei.
2. Separarea Georgiei de URSS și retragerea completă a tuturor trupelor de ocupație aflate încă pe teritoriul georgian.
3. Garantarea libertății nerestricționate de exprimare: presă, televiziune și mass-media libere.
4. Deschiderea unui dosar penal împotriva forțelor care au zădărnicit manifestația din 2 septembrie 1991.”

Grupul 3 Relatările martorilor oculari (reprezentanți ai diverselor pături sociale)

Sursa A

Paata Bukhrashvili, profesor la Universitatea de Stat „Ilia”, istoric

„Am fost martor direct al formării Mișcării Naționale. Eram deja implicat activ și participam la proteste absolut conștient. Nu sunt partinitor politic, sunt un reprezentant al națiunii georgiene afectate. La inițiativa președintelui de atunci al Georgiei, Zviad Gamsahurdia, a fost declarată deznaționalizarea proprietății de stat și procesul trebuia să înceapă, dar secretarii *Raikom-urilor* [ai comitetelor locale ale Partidului Comunist] erau supărați de asta. În plus, Georgia era o țară destul de dezvoltată, cu industrie grea, industrie ușoară, cu fabrici; exista un șantier naval în Batumi și Poti. Poti a lansat unicul submarin. Existau fabrici constructoare de mașini și de tancuri, care au asigurat o anumită prosperitate economică în țară. Georgia părăsea Uniunea Sovietică cu o economie organizată; toate acestea nu conveneau Rusiei, iar secretarii comitetelor regionale de partid ale Georgiei împărțeau interesele Rusiei. Aceștia au vrut să-și păstreze privilegiile existente. Directorii fabricilor se considerau ultimii directori și, prin urmare, și-au însușit acele fabrici. Scopul final al răsturnării guvernului național a fost să împiedice eliberarea Georgiei de influența economiei ruse, iar rezultatul este evident: Georgia este acum legată de economia rusă. Eu numesc această lovitură de stat o operațiune rusă. Sunt încă în viață, dar simt că am trăit cu adevărat doar acești trei ani, din noiembrie 1988 până în decembrie 1991.”

Paata Bukhrashvili (2023),
Interviu realizat de Lela
Kakashvili și Tamuna
Macharashvili pe 14 august,
Tbilisi, Georgia.

Sursa B

Tamaz Makashvili, oficial din Gori

„Războiul civil a apărut ca urmare a divizării Mișcării Naționale. O parte a populației Georgiei a urmat o direcție a mișcării naționale, cealaltă parte a urmat cealaltă direcție. Multe puncte slabe ale guvernării președintelui Zviad Gamsahurdia au ieșit la iveală în acel an [1991]. Exista o divizare și în echipa lui Gamsahurdia. Prim-ministrul Tengiz Sigua și ministrul Apărării Tengiz Kitovani i s-au opus. Ei au început războiul civil. La 22 decembrie 1991, a fost tras primul glonț. Actualmente, există discuții despre cel care a făcut-o, dar asta nu pare să aibă o importanță decisivă. Pe atunci, majoritatea populației nu îl susținea pe Zviad Gamsahurdia și era de partea opoziției. Ca urmare a ostilităților, guvernul a fost răsturnat, iar președintele a fugit în Cecenia. Odată cu moartea lui

Tamaz Makashvili (2023),
Interviu realizat de Lela
Kakashvili și Tamuna
Macharashvili pe 13 august,
online.

Zviad Gamsahurdia, controversa părea să se fi încheiat, dar divizarea societății a persistat: până și familiile s-au divizat în zviadiști și nonzviadiști. Acestea au fost cele mai dificile și mai rușinoase pagini ale istoriei poporului nostru. La acea vreme, libertatea presei era restrânsă, iar problema minorităților etnice se acutizase. Mitingurile pașnice ale opoziției au fost dispersate prin forță. Îmi amintesc că o mașină de pompieri a intrat direct în rândurile protestatarilor. Dar și opoziția a făcut multe greșeli. Principala greșeală a fost că toate acestea au dus la un război civil. Opoziția dorea o schimbare rapidă a puterii, dar ar fi trebuit să așteptăm măcar până la alegeri.”

Sursa C

Eka Margvelani, profesoară

„Pe atunci eram elevă și îmi amintesc atmosfera. În acel moment, nu puteam să înțeleg faptele, ce se întâmplă și de ce, dar, în orice caz, faptul că se întâmplă ceva rău a observat toată lumea, tineri și bătrâni deopotrivă. Cu puține excepții, cea mai mare parte a elitei de atunci, regizori, actori și prezentatori TV celebri, s-a pomenit în tabăra celor care se opuneau guvernului. Oamenii de rând nu au vrut să schimbe guvernul într-un mod atât de radical. Știrile despre aceste fatalități au coincis cu sărbătorile de iarnă. Eram deja în Georgia de Vest și urmăream la televizor evenimentele de pe bulevardul Rustaveli. Nu-mi venea să cred că în centrul orașului se desfășoară un război convențional între georgieni de genul celor pe care le văzusem în filme, cu arme, artilerie, mitraliere... Îmi amintesc că ne-am întors la Tbilisi mai târziu, după ce totul se terminase deja, iar când am văzut pentru prima dată bulevardul Rustaveli în ruine, mi-am dat seama în sfârșit că această poveste se întâmplase cu adevărat. Totul a fost distrus, clădirile au fost distruse. Peste tot s-a instalat griul pentru câțiva ani. Locul a fost apoi curățat, dar clădirile nu au fost refăcute decât mai târziu și, de fiecare dată când treceam pe acolo, mă tot gândeam ca atunci când se vor reconstrui să nu se mai construiască la fel, pentru ca îmi aduceau aminte de război... Acele evenimente m-au înspăimântat, iar manifestările din prezent, oricât de pașnice ar fi, îmi trezesc teama că se va întâmpla același lucru, că vor începe să tragă din nou...”

Eka Margvelani (2023),
Interviu realizat de Tamuna
Macharashvili pe 15 august,
Tbilisi, Georgia.

Sursa D

Nugzar, martor

„Războiul de la Tbilisi poate fi numit „Războiul din Mtatsminda”, deoarece în alte zone ale orașului viața normală a continuat, iar în bazarul Dezerter (o piață din Tbilisi) comerțul de Anul Nou era în plină desfășurare. În primele zile, am stat acasă și am privit continuu de pe balconul apartamentului meu cu vedere la strada Besik. Nu au tras în casele de locuit în primele zile. Asta s-a întâmplat după rafalele de gloanțe în urma cărora în preajma Casei Guvernului nu a rămas nicio clădire neafectată. Mansarda noastră a luat foc de mai multe ori și vecinii au

stins-o. Pompierii au încetat să mai intervină la stingerea incendiilor. Unii oameni au tras în ei pentru a menține incendiul. Acasă, geamurile și ușa balconului erau sparte. Doar peretele portant exterior era rezistent la gloanțe și, chiar în spatele acestui perete, în colțul camerei, mi-am făcut un adăpost – am pus o saltea pe podea, am mutat televizorul și cărțile... În ciuda focului intens de mitraliere, inițial, au fost puține victime, deoarece niciuna dintre părți nu a tras în țintă. La colțul străzii Besik, trei gardiști stăteau lângă brutărie. Am vorbit cu ei și s-au dovedit a fi oameni din Gori. Unul dintre ei s-a îndepărtat pentru o secundă de zid, s-a aplecat și a tras de mai multe ori de la colțul străzii Dzmebi Zubalashvilebi în direcția Guvernului. „Ai lovit pe cineva?” întrebă celălalt. „Nu, slavă Domnului!, încă nu am lovit pe nimeni.” Războiul care a decis soarta Georgiei pentru o lungă perioadă de timp și care este încă denumit cu prudență „Evenimentele din 1991-1992” de la Tbilisi a avut loc pe o suprafață totală de doi-trei kilometri pătrați, de la strada Zemeli până la Sololaki. Un număr mic de locuitori ai orașului, fiind interesați de ceea ce se desfășoară în timp ce își pregăteau festivitățile de Anul Nou, s-au apropiat de strada Zemeli, pentru a vedea ce se întâmplă. Veneau să privească, literalmente, teatrul de război.”

Sursa: Gachechiladze, G. (2017) „Războiul din Tbilisi. Amintirile unui bărbat”, *Ambebi*, 16 septembrie, <http://tinyurl.com/yc3upu7h>, accesat la 12 februarie 2023.

Sursa E

Turashvili, scriitor

„Nicio problemă, de niciun fel, nu a fost un motiv suficient pentru a ne angaja într-o luptă cu guvernul ales democratic. De aceea, cred că nu există nicio justificare pentru acea violență și încă mai culegem cu amărăciune consecințele acelei greșeli ireparabile... Și noi am organizat un miting în curtea universității, aflând acolo că mulți oameni își doreau cu adevărat un război în Georgia. Când am început să vorbim despre pace și despre încetarea imediată a războiului, oamenii care au venit la miting s-au arătat pe loc împotriva noastră. Mai rămăseseră doar câțiva oameni în fața universității, iar Gia Abesadze a fost cel care s-a sacrificat, dându-și foc pe bulevardul Rustaveli, în semn de protest. Nu sunt sigur că vreun alt război civil din altă țară a avut o astfel de victimă... Cu toate acestea, războiul de la Tbilisi nu a fost un război civil în sens clasic. A fost mai degrabă o răscoală sau o revoluție. A fost mai mult o lovitură de stat, dar numai la Tbilisi; s-a luptat de-a lungul bulevardului Rustaveli, în timp ce în cartierele învecinate oamenii duceau o altă viață. Ei veneau pe bulevardul Rustaveli să vadă adevăratul război; războiul de la Tbilisi a avut mult mai mulți spectatori decât participanți... Situația internațională a fost exact aceeași ca întotdeauna, când îți distrugi singur țara și apoi aștepti ajutorul altora.”

Sursa: Turashvili, D. (2012) *A fost odată ca niciodată 1987-1991*. Tbilisi: Editura Bakur Sulakauri.

Sursa F

Levan Berdzenishvili, scriitor, fost disident, susținător al opoziției

„Din păcate, în timpul președinției sale, a avut loc un război civil. Societatea s-a divizat, o parte dezvoltând o atitudine ostilă față de Zviad Gamsahurdia. Cu toate acestea, sunt sigur că istoria va fi blândă cu Zviad Gamsahurdia. Desigur, nu i se vor uita greșelile; nu se va uita că pe vremea lui a avut loc o confruntare civilă, în care este imposibil ca vreo parte să rămână nevinovată... Pentru Zviad Gamsahurdia „independența Georgiei a fost în prim-plan”. Zviad Gamsahurdia era obsedat de această idee, vădindu-se însă orb în privința căilor firești care duceau într-acolo: mai întâi libertatea, apoi independența; mai întâi drepturile omului, apoi independența etc. Georgia era mai importantă pentru el decât orice altceva, iar ideea independenței Georgiei i-a șters toate celelalte idei din minte!”

Sursa: Berdzenishvili, L. (2022) *Povestea unui bărbat și a unei țări*. Tbilisi: Editura Artanuji.

Sursa G

Revaz Mishveladze, scriitor, susținător al opoziției

„Se dovedește că trăiesc într-o perioadă cu adevărat uimitoare. A fost un adevărat război între georgieni la Tbilisi, timp de douăsprezece zile. Poate că Moscova dirijează această operațiune? Aproximativ trei sute de oameni au fost uciși și aproximativ cinci sute au fost răniți. Toate clădirile frumoase de pe bulevardul Rustaveli au fost distruse. Banca, prima școală, hotelul „Tbilisi” și Casa Pictorilor au fost arse. Opoziția insistă asupra demisiei lui Zviad Gamsahurdia. Zviadi se agață cu încăpățânare de scaunul prezidențial. Georgia este pe moarte. Vinovată este opoziția. Istoria îl va îndreptăți pe Zviad, în ciuda greșelilor sale.”

Sursa: Mishveladze, M. (2013) *Douăzeci și cinci de ani de furie*. Tbilisi: Editura Palitra L.

Reflectarea Războiului civil din Georgia în manualele școlare

Sursa A

„Istoria Georgiei”, manual pentru clasa a XI-a

„Crearea Comunității Statelor Independente a avut loc fără participarea Georgiei. Rusia nu a fost capabilă să convingă guvernul național al Georgiei să facă compromisuri. Evident, după crearea CSI, Rusia, succesorul legal al Uniunii Sovietice, nu a manifestat bunăvoință față de guvernul național al Georgiei. Aceasta însemna că guvernul georgian nu a primit sprijin din partea Comunității Statelor Independente. Complicarea relațiilor externe a determinat reapariția opoziției antiguvernamentale. Opoziția ar fi trebuit să se activeze înainte de recunoașterea independenței Georgiei de către comunitatea internațională, deoarece aceasta nu ar fi făcut decât să fortifice guvernul lui Zviad Gamsahurdia. La 22 decembrie 1991, la Tbilisi a început o confruntare armată, încurajată de ideea cooperării și asistenței practice din partea Rusiei. De la sfârșitul lunii decembrie 1991 până la sfârșitul lunii ianuarie 1992, s-au dus bătălii în capitală, în urma cărora opoziția („puciștii”) a răsturnat guvernul legitim. Președintele Zviad Gamsahurdia, împreună cu membrii Consiliului Suprem și ai guvernului, s-au refugiat mai întâi în Armenia, apoi în Cecenia. Puterea a fost preluată de Consiliul Militar (Jaba Ioseliani, Tengiz Kitovani). Evenimentele din decembrie și ianuarie de la Tbilisi au costat viața multor georgieni. Lovitura de stat militară a dat naștere unui război civil.”

Sursa: Vachnadze, M. & Guruli, V. (2004) *Istoria Georgiei*. Tbilisi: Editura Artanuji, p. 175-176.

Sursa B

„Istoria contemporană”, manual pentru clasa a XII-a

„Răsturnarea prin forță a guvernului național georgian a fost planificată după lovitura de stat din august 1991 de la Moscova. La 22 decembrie 1991, forțele de opoziție, cu sprijinul trupelor ruse staționate în Georgia, au început să atace clădirea parlamentului. Până la 6 ianuarie 1992, au avut loc ciocniri între opoziție și susținătorii președintelui Zviad Gamsahurdia în vecinătatea Casei Guvernului din Tbilisi. [...]

În decembrie 1991 și ianuarie 1992, guvernul legitim de la Tbilisi a fost răsturnat prin forța militară. Lovitura militară a generat lupte civile în țară. Susținătorii președintelui exilat, Zviad Gamsahurdia, au continuat să lupte.”

Sursa: Abdaladze, G., Kvitaishbili, N., Kupatadze, B. & Januashvili, K. (2008) *Istoria contemporană*. Tbilisi: Editura Georgia Matsne, p. 291-292.

„Conflictul dintre guvernul georgian și opoziție s-a intensificat după puciul din august [din Rusia, 1991]. La 2 septembrie 1991, în timpul vizitei unei delegații de kongresmeni americani la Tbilisi, un miting de opoziție a fost dispersat pe bulevardul Rustaveli. Discursurile antiguvernamentale au devenit mai frecvente. Ambele părți au instalat baricade pe bulevardul Rustaveli. La 25 septembrie 1991, în capitală a fost declarată stare de urgență. Evenimentele au devenit ireversibile. Mitingurile s-au transformat în ciocniri armate. La 22 decembrie 1991, forțele de opoziție, cu ajutorul echipamentelor și muniției obținute de la bazele militare ruse situate în Georgia, au început să atace clădirea Parlamentului. Bătăliile dintre opoziție și susținătorii președintelui Zviad Gamsahurdia au costat viața multor georgieni. La 6 ianuarie 1992, Zviad Gamsahurdia a părăsit Tbilisi cu susținătorii săi și s-a refugiat, mai întâi, în Armenia, apoi în Cecenia. Guvernul legitim a fost răsturnat prin folosirea forței militare, iar Consiliul Militar (Jaba Ioseliani, Tengiz Kitovani, Tengiz Sigua) a preluat puterea.

Lovitura de stat militară a dat naștere unui război civil. Susținătorii președintelui exilat Zviad Gamsahurdia au continuat să lupte. Adâncirea crizei a creat condiții favorabile pentru separatiștii abhazi și oseți. Intelectualitatea georgiană a propus aducerea lui Eduard Șevardnadze de la Moscova ca soluție de scoatere a țării din criză. În martie 1992, Șevardnadze s-a reîntors în Georgia. Consiliul Militar a transferat puterea către Consiliul de Stat, al cărui președinte era Eduard Șevardnadze.”

Sursa: Abdaladze, G., Kupatadze, B., Akhmeteli, N. & Murglia, N. (2012) *Manual de istorie pentru clasa a XII-a*. Tbilisi: Editura Diogenes, p. 323-324.

Sursa D

„Istoria Georgiei”, manual pentru clasa a IX-a

„Acțiunile militare care s-au limitat doar la centrul capitalei au durat câteva zile. Peste 100 de oameni au fost uciși și aproximativ 550 au fost răniți. Mai multe clădiri importante au fost distruse: biserica Kashveti a fost lovită de gloanțe, iar întregul cartier rezidențial Mtatsminda a fost ars. Pe 6 ianuarie, președintele, membrii guvernului și un număr de deputați din majoritatea de guvernământ au părăsit Tbilisi. Consiliul Militar format din Tengiz Kitovani, Jaba Ioseliani și Tengiz Sigua a preluat puterea, a proclamat răsturnarea lui Zviad Gamsahurdia, a dizolvat parlamentul și a suspendat adoptarea constituției.

Răsturnarea guvernului lui Zviad Gamsahurdia a fost catalogată de noii lideri ai țării drept „democratică” și „revoluție populară”. În martie 1992, Consiliul Militar l-a adus pe Eduard Șevardnadze în Georgia. Acesta a fost liderul Partidului Comunist Georgian un timp îndelungat, care a fost numit ministru de externe al Uniunii Sovietice în 1985. Eduard Șevardnadze fost ales președinte al Georgiei.

La 11 martie 2005, Parlamentul Georgiei a evaluat evenimentele din decembrie 1991-ianuarie 1992 drept „lovitură militară armată anti-constituțională”. Lovitura de stat a provocat un război civil și pagube mari procesului de reconstrucție a Georgiei.”

Sursa: Janelidze, O., Tabuashvili, A., Tavadze, L. & Iremashvili, N. (2012) *Istoria Georgiei*. Tbilisi: Editura Klio, p. 364.

- Enumerați cele mai importante fapte prezentate în manuale.
- Care credeți că sunt evaluările și interpretările prezentate în manuale?
- Considerați că unele dintre aceste texte sunt părtinoare? Dacă da, care dintre ele este cel mai părtinitor? Argumentați răspunsul.

Repere cronologice

1921 - trupele sovietice ocupă Georgia; este înființată Republica Sovietică Socialistă Georgiană, încorporată în URSS în 1922.

Anii 1970 – acest deceniu a determinat renașterea naționalismului georgian și o intensificare a mișcării de eliberare națională. Odată cu glasnost și perestroika, se manifestă și apelurile la independență.

9 aprilie 1989 – „Tragedia din 9 aprilie”, trupele sovietice au înăbușit, folosind gaz și arme, un miting antisovietic, proindependență, la Tbilisi.

9 aprilie 1991 – Consiliul Suprem al Georgiei adoptă, în unanimitate, declarația de independență la cea de-a doua aniversare a Tragediei din 9 aprilie. Zviad Gamsahurdia devine primul președinte al Georgiei independente.

18 august 1991 – primele semne de nemulțumire față de Gamsahurdia devin evidente atunci când Tengiz Sigua, președintele Consiliului de Miniștri și Giorgi Khostaria, ministrul Afacerilor Externe, demisionează din funcții pentru a se alătura opoziției.

2 septembrie 1991 – manifestații, organizați de Partidul Național Democrat pentru a se opune încarcerării lui Jaba Ioseliani, se ciocnesc cu trupele Ministerului

Afacerilor Interne în apropierea monumentului Rustaveli din centrul orașului Tbilisi. Trei persoane sunt rănite de gloanțe. Sentimentul antiguvernamental se intensifică.

11 septembrie 1991 – 27 de partide politice, anterior aflate în opoziție reciprocă, se unesc cu cererea comună de a-l îndepărta pe Gamsahurdia.

22 decembrie 1991 – începe lovitura de stat georgiană, care va dura două săptămâni.

6 ianuarie 1992 – lovitura de stat se încheie cu evadarea lui Gamsahurdia cu o mașină blindată, în Cecenia. În timpul războiului, 107 persoane mor și 527 sunt rănite. Consiliul Militar formează un guvern provizoriu cu Sigua ca președinte.

10 martie 1992 – ministrul sovietic de Externe Eduard Șevardnadze sosește în Georgia după ce a fost invitat să conducă Consiliul de Stat. În această perioadă, Gamsahurdia se întoarce în Georgia și încearcă, fără succes, să revină la putere.

31 decembrie 1993 – Gamsahurdia este găsit mort în circumstanțe misterioase. Cauzele exacte ale decesului rămân neelucidate până astăzi.